

УДК 336.71:336.77

Коробчук Т. І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ АКТИВАМИ

У статті розглянуто проблеми підвищення ефективності банківського управління активами. Проаналізовано структуру активів вітчизняних банків. Виділено основні фактори, що впливають на управління активами. Визначено основні принципи та завдання підвищення ефективності управління активами вітчизняних банків.

Ключові слова: активи банку, банківське управління активами, портфель активів, фактори впливу на управління активами.

Korobchuk T.

THE PROBLEMS OF ENSURING IMPROVE MANAGEMENT OF THE BANK ASSETS

The article deals with the problem of improving the efficiency of the banking asset management. The structure of assets of domestic banks is analyzed. The basic factors that affect asset management are allocated. The basic principles and objectives of improving the management of the assets of domestic banks are defined.

Key words: bank assets, management of bank asset, portfolio of assets, factors influencing asset management.

Коробчук Т. И.

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ БАНКОВСКИМИ АКТИВАМИ

В статье рассмотрены проблемы повышения эффективности банковского управления активами. Проанализирована структура активов отечественных банков. Выделены основные факторы, влияющие на управление активами. Определены основные принципы и задачи повышения эффективности управления активами отечественных банков.

Ключевые слова: активы банка, банковское управление активами, портфель активов, факторы влияния на управление активами.

Коробчук Т. І.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Прагнення вітчизняних банків подолати негативні наслідки кризових явищ в економіці, зумовлених впливом світової фінансової кризи, примушує їх підвищувати ефективність системи управління активами. Загострення конкуренції на ринку банківських послуг обумовлює необхідність застосування таких методів управління активами, які забезпечили б запланований рівень конкурентоспроможності банку.

Саме низький рівень банківського управління активами є головною причиною кризового стану фінансових установ. Все це свідчить про те, що формування концептуальних засад управління фінансовою діяльністю комерційних банків на сучасному етапі розвитку банківської системи триває і залишається актуальною науковою і практичною проблемою. Тому метою нашого дослідження є висвітлення загальних теоретичних засад управління активами та його особливості в українських банках.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Пошуком шляхів виходу із фінансово-економічної кризи займались В. Міщенко, В. Лисицький, О. Дзюблюк, Т. Вахненко, І. Кравченко, Г. Багратян. Проблеми оцінки і забезпечення надійності банків вивчаються в працях А. Буздаліна, О. Кириченка, В. Кочеткова, А. Курило, В. Маничева, М. Мативникова, А. Незнамової, В. Новикова, Л. Примостки та інших. Вагомий внесок у дослідження сутності, структури та динаміки портфеля активів банків України зробили такі вчені як О. Копилук, О. Музичка, Є. Мазіна, О. Васюренко та інші науковці. В більшості досліджень акцент зроблено на якісному та кількісному аналізі наслідків фінансово-економічної кризи, в той час як проблемам забезпечення стабільності банківської системи саме через підвищення ефективності управління банківськими активами приділено меншу увагу.

Цілі статті. Враховуючи вищесказане, виділимо основні завдання, що вирішуються в цій публікації: визначення основних факторів, що впливають на ефективність управління активами, виділення принципів управління активами, вивчення портфельної концепції управління, визначення завдань ефективного управління банківськими активами.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як відомо, активи комерційного банку – напрямки розміщення і використання

ресурсів комерційного банку. Банківські активи утворюються в результаті активних операцій банку, тобто розміщення власних і залучених коштів з метою одержання доходу, підтримки ліквідності і забезпечення функціонування банку.

Аналіз якості управління активами банку визначається, на нашу думку, їх структурою, основною частиною якої є кредити. Структура активів банків України майже не змінювалась протягом досліджуваного періоду (2007–2012 рр.): основну частку в них становили кредити (72–85%), всі інші складові варіювали від 3% до 6%. Щодо динаміки банківських активів, то необхідно відзначити їх ріст на 54,5% у 2008 р., зменшення на 4,9% у 2009 р. внаслідок впливу фінансової кризи. Протягом 2010 р. активи банків зростали в середньому на 17,2 млрд. грн. За результатами 2011 р. сукупний обсяг активів українських банків збільшився на 25,1 млрд грн (або на 2,4%) і перевищував позначку в 1 трлн грн, досягши 1 054,3 млрд грн. У 2012 р. банківські активи збільшились на 72,91 млрд грн (або на 6,9%). З початку 2013 р. сукупний обсяг активів українських банків збільшився на 5,9% (49,08 млрд грн) і перевищував позначку в 1,1 трлн грн, досягнувши 1 194,2 млрд грн [1]. Таке зростання активів пояснюється, в першу чергу, збільшенням обсягу портфелю цінних паперів на продаж.

Колодізев О. М. та Лесик В. О. вважають, що стабілізація банківської системи у посткризовий період значною мірою була досягнута за рахунок більш консервативної кредитної стратегії банків в умовах жорстких регулятивних вимог з боку НБУ, підвищеної схильності економічних суб'єктів до мінімізації ризиків, орієнтації на інвестування в цінні папери замість розширення кредитування, орієнтації на погашення власних боргів [2, с. 3–4].

Результати проведеного теоретичного дослідження показали, що портфель активів банків доцільно класифікувати так: «зірковий» – коли доходність портфеля та рентабельність активів вищі за середнє значення найближчих конкурентів, ризики досить високі, але контрольовані; «прибутково зорієнтований» – коли використання активів високорентабельне відносно великих обсягів залучених банком ресурсів, що дає можливість максимізувати прибутки і передбачає свідоме прийняття ризику; «капіталізований» – коли доходність портфеля та рентабельність активів невисока за високої достатності капіталу; «депресивний», коли доходність та надійність

активів нижчі за середні значення найближчих конкурентів та вимог контролюючих органів [3].

Основна проблема нестійкості вітчизняних банків полягає у високій залежності від впливу ряду факторів, що поділяють на внутрішні (адаптація до зовнішніх і внутрішніх умов функціонування; забезпечення стабільного функціонування, структури та розвитку банківської системи; застосування макропруденційного регулювання банківського сектора країни; ефективне управління банківським сектором країни, спрямоване на досягнення позитивного ефекту для національної економіки) та зовнішні (стабільність всієї економічної системи або макроекономічна стабільність: відсутність кризи економічної системи і прогнозованість параметрів економічного розвитку; наявність, прозорість і повнота правового забезпечення банківської діяльності; наявність ринкової та банківської інфраструктури; низький рівень криміналізації кредитно-фінансової сфери) [4, с. 13].

Проблемні активи вкрай негативно впливають на структуру сукупних активів банків та помітно знижують ефективність банківської діяльності. Тому треба неперервно моніторити кредитну діяльність, щоб реагувати на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів ще на ранніх етапах.

Таким чином, виходячи з вищесказаного, можемо виділити основні фактори, що впливають на ефективність управління активами:

– ендогенні: структура активів та їх дохідність, рентабельність активів, ступінь ліквідності груп активів та ризикованості банківських операцій, належна організація банківського контролю;

– екзогенні: операції на валютній біржі, маржа по кредитах, позитивний фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання, соціально-економічний стан регіону, конкуренція на ринку банківських продуктів та послуг, грошово-кредитна політика НБУ.

Оскільки управління активами знаходиться на стику чотирьох ключових напрямків діяльності – кредитної, депозитної, інвестиційної та торговельної, кожна з них відбивається на структурі балансу і потенціалі прибутковості активів. Більше того, основні напрямки діяльності можуть перебувати в суперечності, що обумовлює необхідність їх координації. Таким чином, управління активами – це скоординований процес управління балансом банку і прибутковістю для досягнення стратегічних цілей банку.

Основними принципами підвищення ефективності управління повинні стати:

- забезпечення доцільної структури активів;
- диверсифікація кредитних та інвестиційних операцій;
- моніторинг ризиків та своєчасне створення резервів під них;
- забезпечення дохідності активів на належному рівні.

Звичайно, варто згадати популярні методи управління активами банків:

– інтегроване управління, що забезпечує максимізацію прибутку при належному рівні ризику;

– поділ джерел фінансування – встановлення відповідності між конкретними видами таких джерел та напрямками використання ресурсного потенціалу (кошти, залучені із стабільних джерел повинні трансформуватись у довгострокові кредити, або придбання облігацій, всі інші – в короткострокові кредити);

– управління ліквідністю – визначення потреби у ліквідних коштах.

В цілому, практичну діяльність, пов'язану з управлінням активами, можна розділити на дві основні частини: фінансовий аналіз, що включає проведення необхідних фінансових розрахунків, і прийняття фінансових рішень. Прийняття фінансових рішень багато в чому залежить від досвіду та інтуїції осіб, що приймають рішення (ОПР), розуміння ними можливих наслідків різних варіантів і пов'язаних з ними фінансових ризиків та готовність прийняти на себе ризик при виборі конкретного варіанту дій. Що стосується фінансового аналізу з проведенням необхідних розрахунків, то його сутність, принципи і методи можна вважати науковим напрямком, заснованим як на теоретичних передумовах, так і на узагальненні накопиченого досвіду. Фінансовий аналіз в комерційному банку як складова частина управління його операціями включає:

– розрахунок значень показників, що характеризують виконання нормативів діяльності комерційних банків, встановлених НБУ;

– визначення та аналіз показників, що характеризують процес управління активами банку в цілому та управління окремими видами його активних операцій;

– аналіз факторів, що впливають на фінансовий стан і результати діяльності банку;

– проведення розрахунків, пов'язаних з визначенням прибутковості різних активних операцій банків як на етапі їх планування, так і при поточному управлінні.

Управління портфелем активів комерційного банку є одним з основних розділів ефективної системи банківського менеджменту. Однак, як показує аналіз, системі управління банківськими активами не вистачає наукової бази, стратегічного підходу, корпоративної відповідальності, ринкової культури, орієнтації на розвиток кадрового потенціалу. Більшість банків дотримуються традиційного підходу до управління своїми активами: основна увага концентрується на одиничних активах і окремих їх групах, в першу чергу, на кредитному портфелі і портфелі цінних паперів. Активи не розглядаються як єдиний об'єкт управління. У результаті структура портфеля активів стає нестійкою, погано пристосованою до несприятливих впливів зовнішнього середовища. Сучасна фінансово-економічна криза виявила помилки вітчизняних банків в управлінні портфелем активів: недостатню диверсифікацію, безсистемний маркетинг, невідповідність процентних ставок рівням ризику. Ці помилки призводять до виникнення збитків, зростанню втрачених можливостей, втрати позицій на цільових ринках, а нерідко і до зниження рівня конкурентоспроможності самого банку.

Основною проблемою управління активами є невизначеність майбутньої потреби в ліквідних активах, яку банк повинен постійно прослідковувати і прогнозувати. Відомо, що для збереження ліквідності банківські активи повинні задовольняти ряд критеріїв: певна частка активів повинна знаходитися у високоліквідній формі; частину його активів можна продати або передати кредиторам в короткі терміни і з мінімальними втратами; певна частка його активів йтиме на своєчасне погашення короткострокових позик; є можливість впливу на строкову структуру активів банку.

Така ситуація вимагає застосування портфельної концепції управління активами банку. У рамках цього підходу портфель активів розглядається як єдиний об'єкт управління, структурований за різними критеріями. Це дає можливість планувати, аналізувати, регулювати портфель у всьому різноманітті взаємозв'язків між елементами, що входять до його складу, враховувати не тільки індивідуальні

характеристики окремих груп активів, але і їх поєднання, вплив на кількісні та атрибутивні характеристики всього портфеля. Об'єднання активів у портфель повинно забезпечити цілеспрямоване формування структури активів за різними критеріями і перманентне управління ними на всіх етапах, що передбачає постійний моніторинг портфеля, його регулювання, а також здійснення відповідних організаційних заходів.

Виходячи із вищесказаного, управління банківським портфелем активів може розглядатися як система дій співробітників банку з формування його кількісних і якісних характеристик у заданому часовому інтервалі, що відображають досягнення певних цілей банківської установи.

Підсумовуючи вищесказане, відзначимо, що фінансово-економічна криза призвела до значного зниження кредитних рейтингів вітчизняних банків, а, отже, до неможливості залучення ними дешевих кредитних ресурсів закордонних банків. Девальвація гривні та недовіра населення не сприяють залученню коштів для формування ресурсної бази банків, що знижує ефективність організації останніми кредитного процесу, а, отже, і управління активами в цілому.

А для його підтримки необхідно забезпечити виконання таких завдань, насамперед, у сфері банківського кредитування: розробка системи заходів щодо заохочення комерційних банків до надання кредитів підприємствам; створення гнучкої системи гарантій, що забезпечить отримання кредитів всім категоріям підприємств; поступове нарощування обсягів мікрофінансування, що забезпечить підтримку тих підприємств, які тільки розпочинають свою діяльність; широке використання нових фінансових технологій, що дозволить поєднати інтереси малого і великого бізнесу; концентрація та збільшення бюджетних коштів для підтримки малого і середнього бізнесу.

Висновки. Таким чином, основними завданнями підвищення ефективності управління банківськими активами є: управління короткостроковою та довгостроковою ліквідністю банку; підтримка і підвищення рентабельності банку; управління достатністю та структурою капіталу, витратами банку, якістю активів; стабілізація або збільшення ринкової вартості банку; розширення мережі банківських філій. А метою ефективного управління активами є запобігання або виправлення дисбалансу та захист від ризиків банківської діяльності шляхом структури активів і рентабельності.

Звичайно, більш складний і поглиблений підхід до управління активами банку дає використання математичних методів та інформаційних технологій. Такий підхід дозволяє враховувати вплив і взаємодію між собою численних факторів, що визначають діяльність банку в цілому та його активів зокрема. Тому ефективне управління активами банку вимагає розробки адекватних кількісних моделей банківської діяльності. Банк є складним об'єктом моделювання, що вимагає, насамперед, комплексного підходу. Досить важко створити інтегровану модель банку, яка одночасно охоплювала б управління ліквідністю, портфелем активів, вибором оптимальної структури ресурсної бази. При виборі концептуальних положень для побудови моделі забезпечення підвищення ефективності управління активами будуть проаналізовані всі сучасні підходи, що і стане основною ідеєю нашого подальшого дослідження.

1. НРА «Рюрік». Аналітичний огляд банківської системи України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>
2. Колодізев О., Лесик Л. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізацією вітчизняних банків / О. Колодізев, В. Лесик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/VUABS/2012_1/32_03_01.pdf
3. Юрін Є. Сутність, структура та динаміка портфеля активів українських банків / Є. Юрін // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/k-e-n-yurin-e-g-sutnist-struktura-ta-dinamika-portfelya-aktiviv-ukrayinskih-bankiv/>
4. Куликова Е. А. Стабильность банковской системы как фактор экономической безопасности страны (организационно-экономические аспекты) : автореф. дис. на соискание уч. степени кандидата экономических наук / Е. А. Куликова. – М. : АЭБ МВД России, 2011. – 28 с.